

FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

Det er sluttsummen på kassalappen du betaler

Kostnadsutviklingen for mat og drikke og andre forbruksområder i referansebudsjettet august 2021 – august 2024

Ann-Kristin Ansteensen og Andreea I. Alecu

STORBYUNIVERSITETET
FORBRUKSFORSKNINGSINSTITUTTET SIFO

SIFO-NOTAT 5-2024

© Forbruksforskningsinstituttet SIFO

OsloMet – storbyuniversitetet

Postboks 4 St. Olavs plass

0130 Oslo

sifo@oslomet.no

www.oslomet.no/om/sifo

Forsidefoto: Microsoft stockbilde

SIFO utgir:

Rapporter som er kvalitetssikret og godkjent av SIFO ved instituttdirektør/forskningsleder

Notater som er godkjent av prosjektleder

Tittel: Det er sluttsummen på kassalappen du betaler

Forfatter(e): Ann-Kristin Ansteensen, Andreea I. Alecu

Antall sider: 10

Dato: Oktober 2024

SIFO-notat: 5-2024

Prosjektnummer: 203332

Sammendrag:

Økte matvarepriser de siste tre årene gir betydelige utslag i SIFOs referansebudsjett. Utgifter til mat og drikke for en eksempelfamilie med to voksne og to barn på 5 og 11 år har økt med 33 prosent i perioden august 2021 til august 2024. Til sammenligning var generell prisvekst i samme periode 13,7 prosent, i henhold til målinger Statistisk sentralbyrå (SSB) har gjennomført.

Handlekurven med mat og drikke har blitt over 3 600 kroner dyrere pr. måned for eksempelfamilien i august 2024 sammenlignet med samme måned i 2021, og mat og drikke står for nesten 90 prosent av den totale utgiftsøkningen i referansebudsjettet i denne perioden.

Nøkkelord:

Referansebudsjettet, forbruksutgifter, levekostnader, matpriser

Forord

Dette notatet tar for seg kostnadsutviklingen i referansebudsjettet gjennom en treårsperiode, fra august 2021 til august 2024. Det er særlig prisøkningen på mat og drikke i perioden som gir store utslag i referansebudsjettet, og dette notatet beskriver hvordan vi har beregnet disse utslagene.

Notatet bygger blant annet på rapporter om SIFOs referansebudsjett for forbruksutgifter fra tidligere år (Alecú, & Naterstad, 2021; Austgulen m.fl., 2022; Austgulen, Austgulen m.fl., 2023; Austgulen, Ansteensen & Alecú 2024). Disse rapportene er publisert i forbindelse med den årlige oppdateringen av referansebudsjettet i de respektive årene.

[SIFOs kalkulator for forbruksutgifter](#), som finnes på referansebudsjettets hjemmeside, viser alminnelige forbruksutgifter for ulike typer hushold. Vi gjør oppmerksom på at kalkulatoren ikke er oppdatert med tallene som presenteres i dette notatet.

Oslo, oktober 2024
Forbruksforskningsinstituttet SIFO
OsloMet – storbyuniversitetet

Innhold

Forord	2
1 Innledning	4
2 Forbruksområdene i referansebudsjettet	5
3 Oppdatering av referansebudsjettet	5
4 Kostnadsutvikling for eksempelfamilien	7
4.1 Mat og drikke i referansebudsjettet	9
4.2 Oppdateringer av varekurven «mat og drikke»	9
Referanser	10

Figurer

Figur 4-1 Kostnader i referansebudsjettet for eksempelfamilien aug. 2024 og aug. 2021.....	8
--	----------

Tabeller

Tabell 3-1 Metode for oppdatering av referansebudsjettet 2021-2024	6
Tabell 4-1 Kostnadsutviklingen for de ulike forbruksområdene i referansebudsjettet i perioden aug. 2021 til aug. 2024 (eksempelfamilien)	7

1 Innledning

SIFOs referansebudsjett viser hva det koster å leve i Norge. Budsjettet bygger på en behovstilnærming, med utgangspunkt i behov som må dekkes for å kunne leve på et akseptabelt forbruksnivå. Referansebudsjettet inneholder varer og tjenester som kan dekke disse behovene, og viser kostnader for husholdninger av ulik størrelse og med forskjellig alders- og kjønns sammensetning.

Med et akseptabelt forbruksnivå menes et forbruk som kan godtas av folk flest. Forbruket er akseptabelt i den forstand at de fleste nordmenn – uansett egen inntekt – kan leve på dette nivået uten å skille seg for mye ut.

Videre forutsettes det at alle i husholdningen er friske. Budsjettet omfatter ikke alle utgifter en husholdning kan ha, eksempelvis er bolig, strøm, feriereiser, kostbare fritidsinteresser og helse relaterte utgifter ut over ett årlig lege- og tannlegebesøk ikke inkludert.

Produktene som ligger til grunn for beregningene i referansebudsjettet holder et alminnelig godt kvalitetsnivå og ligger prismessig «midt på treet», altså hverken de billigste eller de dyreste varene. Budsjettet baserer seg på produkter kjøpt til ordinær pris, og i utgangspunktet inkluderer det ikke tilbud og salgsvarer. Budsjettet inneholder både løpende utgifter til mat, klær og lignende – og utgifter til sjeldnere innkjøp av varige forbruksgjenstander, hvor innkjøp planlegges.

Referansebudsjettet baserer seg altså på en rekke forutsetninger og antakelser. Derfor er det viktig at det gjøres individuelle vurderinger når man anvender tallene fra referansebudsjettet på individnivå. Valgfrihet er et bærende prinsipp i referansebudsjettet, som skal gi rom for å gjøre individuelle tilpasninger.

I dette notatet gir vi en kort innføring i hva SIFOs referansebudsjett inneholder, og tar deretter for oss kostnadsutviklingen i budsjettet i en treårsperiode fra august 2021 til august 2024, med hovedvekt på området «mat og drikke». Kapittel 2 inneholder en kort beskrivelse av hvordan referansebudsjettet er bygget opp, og i kapittel 3 forklarer vi hovedprinsippene for hvordan budsjettet oppdateres. Til slutt beskriver vi kostnadsutviklingen for eksempel familien i kapittel 4. Her utdyper vi også nærmere kostnadsøkningen i referansebudsjettets varekurv «mat og drikke» sammenlignet med SSBs inflasjonsmål for samme periode.

2 Forbruksområdene i referansebudsjettet

Referansebudsjettet består av seks individspesifikke og sju husholdsspesifikke utgiftsposter:

Individspesifikke utgifter (0-99 år)

- Mat og drikke
- Klær og sko
- Personlig pleie
- Lek og mediebruk
- Reise (kollektivt)
- Spedbarnsutstyr

Husholdsspesifikke utgifter (1-7 medlemmer i husstanden)

- Andre dagligvarer
- Husholdningsartikler
- Møbler
- Mediebruk og fritid
- Bilkostnader (drift, vedlikehold)
- Barnehage
- Skolefritidsordning SFO/AKS

Innholdet i disse varekurvene, som består av prismålte varer og tjenester i de respektive områdene, danner grunnlaget for kostnadsberegninger for ulike typer husholdninger, både med tanke på størrelse og kjønns- og alderssammensetning.

3 Oppdatering av referansebudsjettet

Referansebudsjettet oppdateres årlig, men det varierer på hvilken måte de ulike forbruksområdene oppdateres. Noen forbruksområder oppdateres med nye priser årlig, mens andre forbruksområder oppdateres ved å justere kostnadsberegningene i henhold til utviklingen i konsumprisindeksen (KPI) som publiseres av Statistisk sentralbyrå. Det er et mål for arbeidet med referansebudsjettet at grunnlaget for kostnadsberegningene innen alle forbruksområder skal revideres og oppdateres omtrent hvert femte år. I forbindelse med disse oppdateringene innhentes også priser på nytt. (Austgulen m.fl. 2024).

Som en hovedregel oppdaterer SIFO referansebudsjettet på årlig basis, med priser innhentet i februar det aktuelle året, men hyppigere oppdateringer kan publiseres ved behov.

Prisutviklingen i en varekurv i referansebudsjettet vil kunne avvike fra fra SSBs konsumprisindeks (KPI) for samme konsumområde av (minst) tre mulige grunner:

1. Varekurven i referansebudsjettet har en annen sammensetning enn SSBs varekurv for samme konsumområde.
2. Oppdatering/revisjon av varekurven, hvor innholdet i varekurven helt eller delvis endres, og alle produkter prismåles på nytt.
3. Ny prismåling gjennomføres uten å endre innholdet i varekurven.

For områder hvor varekurven er revidert og det er gjort nye prismålinger er det vanskeligere å sammenligne kostnader over tid når perioden inkluderer en slik revisjon/prismåling. Tabell 3-1 viser på hvilken måte de ulike forbruksområdene i referansebudsjettet har blitt oppdatert i SIFOs referansebudsjettkalkulator i perioden 2021 til 2024.

Tabell 3-1 Metode for oppdatering av referansebudsjettet 2021-2024

Forbruksområde	Oppdatering 2021	Oppdatering 2022	Oppdatering 2023	Oppdatering 2024
Mat og drikke	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb. og aug.	Ny prismåling, mars	KPI-justering, feb.
Klær og sko	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.
Personlig pleie	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.
Lek og mediebruk	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.
Reise (kollektivt)	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.
Spedbarnsutstyr	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.
Andre dagligvarer	KPI-justering, feb.	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.
Husholdningsartikler	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.	KPI-justering i feb.
Møbler	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.
Mediebruk og fritid	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	KPI-justering, feb.	Revisjon varekurv/ny prismåling, feb.
Bilkostnader (drift, vedlikehold)	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.
Barnehage	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.
Skolefritidsordning SFO/AKS	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.	Ny pris innhentet, feb.

4 Kostnadsutvikling for eksempelfamilien

Vi vil nå vise hvordan kostnadsutviklingen i referansebudsjettet har vært for en eksempelfamilie med to voksne og to barn – en gutt på fem år og en jente på 11 år.

Totalt sett har familiens månedlige utgifter, beregnet i referansebudsjettet, økt med 12 prosent fra august 2021 til august 2024.

Tabell 4-1 viser kostnader for de ulike forbruksområdene i henholdsvis august 2021 og august 2024, samt differanse mellom de to årene for alle forbruksområder, målt i kroner og prosent.

Tabell 4-1 Kostnadsutviklingen for de ulike forbruksområdene i referansebudsjettet i perioden aug. 2021 til aug. 2024 (eksempelfamilien)

Forbruksområde	Kostnad/md. aug. 2024 (kr)	Kostnad/md. aug. 2021 (kr)	Differanse (kr)	Differanse (%)
Mat og drikke	14 568	10 953	3 615	33,0
Mediebruk og fritid	2 742	2 143	599	28,0
Bilkostnader (drift, vedlikehold)	3 245	2 707	538	19,9
Personlig pleie	2 476	2 207	269	12,2
Husholdningsartikler	915	651	264	40,6
Reise (kollektiv) for de voksne	1 794	1 540	254	16,5
Klær og sko	3 393	3 182	211	6,6
Møbler	963	761	202	26,5
Andre dagligvarer	783	690	93	13,5
Lek og mediebruk	4 255	5 024	- 769	- 15,3
Barnehage	2 000	3 230	- 1 230	- 38,1
Totalt pr. måned	37 134	33 088	4 046	12,2
Totalt pr. år	445 608	397 056	48 552	12,2

Mat og drikke er den klart største utgiftsposten for vår eksempelfamilie. Mat og drikke har hatt en langt større prisvekst enn prisene på andre varer i den aktuelle treårsperioden – målt i kroner. Den månedlige varekurven med mat og drikke har blitt mer enn 3 600 kroner dyrere for eksempelfamilien i løpet av disse tre årene.

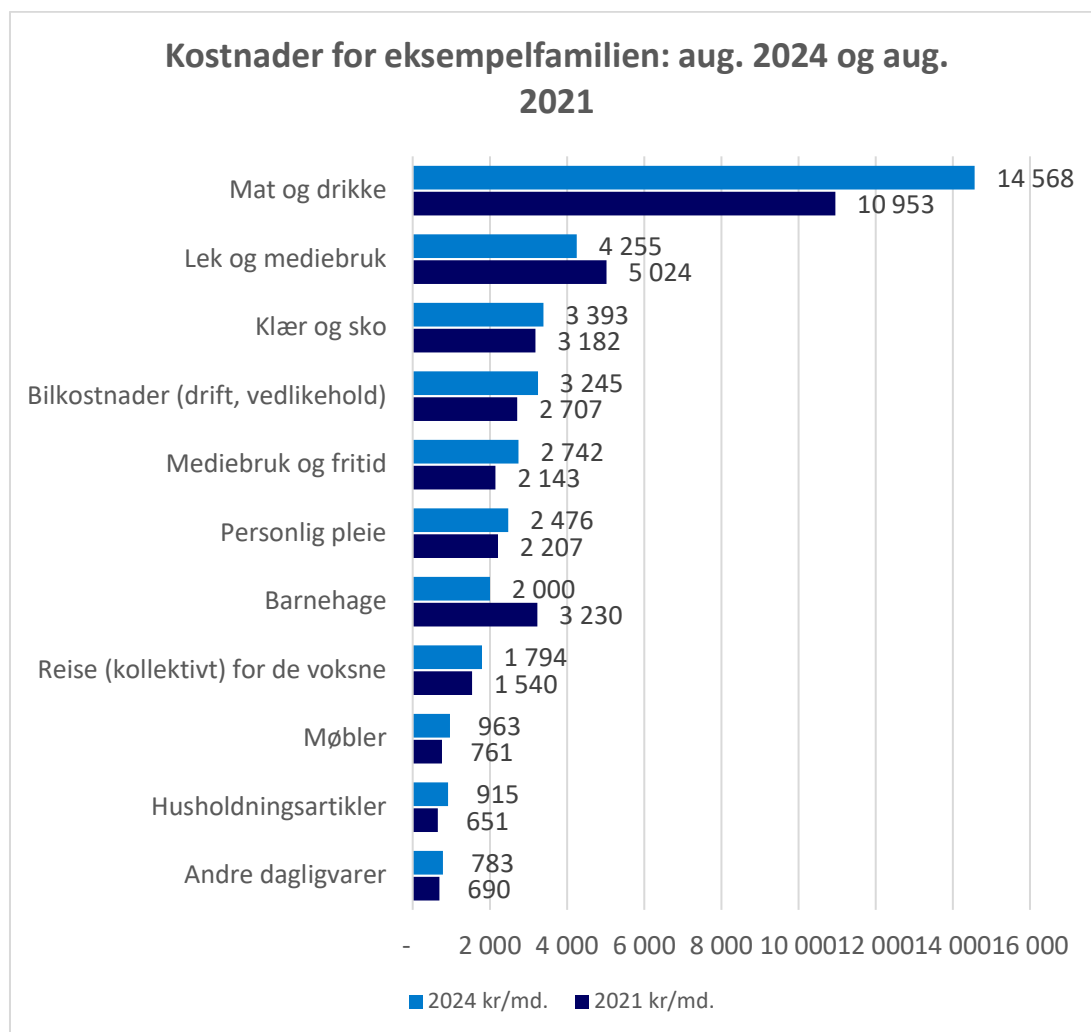
Budsjettposten «mat og drikke» er satt sammen slik at man skal ha mulighet til å følge helsemyndighetens kostråd. Prisutviklingen de siste tre årene viser at sunne matvarer som eksempelvis fisk, frukt og grønnsaker, som er godt representert i referansebudsjettet, også er blant varene som har hatt den største prisøkningen. Dette forklarer en god del av den store kostnadsøkningen for mat og drikke i referansebudsjettet. Det bidrar også til å forklare avviket fra SSBs konsumprisindeks (KPI) for mat og drikke i perioden august 2021 til august 2024, som lå på 22,6 prosent (SSB, tabell 03013).

Økningen i utgifter til mat og drikke utgjør nesten 90 prosent (89,3%) av den totale kostnadsøkningen eksempelfamilien har opplevd i løpet av denne treårsperioden. For alle forbruksområder samlet er det snakk om en månedlig økning på 4 046 kroner, som beløper seg til mer enn 48 500 kroner årlig.

Også når vi ser på prosentvis økning utmerker området «mat og drikke» seg som det området som har steget mest, gitt en uendret varekurv i perioden vi måler. Forbruksområdet «husholdningsartikler» har riktignok økt med hele 40,6 prosent, men dette skyldes for en stor del at området ble oppdatert i 2023. Hele innholdet i varekurven ble da revidert, og produkter ble lagt til, fjernet og endret, inkludert endringer i antall og brukstid. I tillegg ble alle produkter prismålt på nytt. Dette er bakgrunnen for den relativt høye prosentvise økningen i utgiftsposten «husholdningsartikler», hvor det månedlige beløpet økte med 264 kroner.

Den samme mekanismen gjør seg gjeldende i de andre forbruksområdene som har blitt revidert i løpet av den aktuelle treårsperioden: «andre dagligvarer» i 2022, og «lek og mediebruk» og «mediebruk og fritid» i 2024. I varekurven «lek og mediebruk» ser vi sågar at kostnadene har gått ned som følge av endringene i oppdateringen. Det er imidlertid verdt å merke seg at konsumgruppene disse oppdaterte varekurvene tilhører alle har hatt en netto prisvekst i perioden august 2021 til august 2024 i henhold til SSBs konsumprisindeksmålinger. (SSB, tabell 03013). Endringene i referansebudsjettet er dermed ikke en direkte refleksjon av prisutviklingen i de ulike markedene siden det er flere faktorer som påvirker kostnadsestimatene.

Det bør også nevnes at barnehageutgiftene har gått betraktelig ned i perioden, hovedsakelig fordi regjeringen besluttet å redusere maksprisen i barnehage fra 3 000 kroner til 2 000 kroner fra 1. august 2024 (Regjeringen, 2024). Vi gjør oppmerksom på at denne endringen, som trådte i kraft 01.08.2024, foreløpig ikke er innlemmet i referansebudsjettkalkulatoren.

Figur 4-1 Kostnader i referansebudsjettet for eksempelfamilien aug. 2024 og aug. 2021

4.1 Mat og drikke i referansebudsjettet

Mat og drikke er, for de aller fleste husholdninger, den største utgiftsposten i referansebudsjettet målt i kroner. Forbruksområdet «mat og drikke» skal dekke det totale dagsbehovet for mat- og drikkevarer, basert på kaloribehov som varierer med kjønn og alder.

Denne varekurven ble sist oppdatert i 2020, basert på helsemyndighetens anbefalinger, forslag fra ernæringseksperter og innspill fra forbrukere gjennom fokusgrupper. Referanseverdiene for energiinntak ble økt slik at det dekker stillesittende arbeid og regelmessig fysisk aktivitet på fritiden, og det er inkludert minst fem porsjoner grønnsaker, frukt og bær hver dag. Videre ble middagsmenyer og middagsoppskrifter oppdatert. Varekurven er i stor grad råvarebasert, har rikelig av sunne varer som fisk, grovt brød, frukt og grønnsaker, og stort sett unngås mat og drikke med mye sukker, i tråd med kostrådene.

Budsjettposten «mat og drikke» er basert på en månedsmeny med tilhørende fire ukers varekurv med vanlig mat og drikke kjøpt i dagligvarebutikker. Det forutsettes også at all mat lages hjemme, og det er ikke lagt inn restaurant- eller kafébesøk, og heller ikke måltider kjøpt i kantine og lignende. Fra og med 2021 ble det lagt inn en stordriftseffekt på 12 prosent, som kun beregnes for parfamilier med flere enn to barn (Austgulen m.fl. 2021). For å kunne gjøre en kostnadsberegning lager vi konkrete lister over representantvarer som vi prismåler i ulike dagligvarebutikker. Alle kan gjøre individuelle tilpasninger innenfor summene i mat- og drikkebudsjettet, som skal gi rom for å spise sunt, godt og variert.

Det bør også nevnes at andre varer som fås kjøpt i dagligvarebutikker, men som ikke kan spises eller drikkes, inngår i andre forbruksområder i referansebudsjettet. Dette gjelder i all hovedsak «andre dagligvarer» (rengjøringsartikler, toalettpapir, folie m.m.) og «personlig pleie» (tannkrem, såpe, bleier m.m.)

4.2 Oppdateringer av varekurven «mat og drikke»

Fra 2023 til 2024 fulgte vi prisutviklingen på en tilnærmet uendret varekurv for mat og drikke, rent innholdsmessig. I 2023 innhentet vi priser i butikk på blant annet mat og drikke på nytt, på grunn av de store prisvariasjonene som preget forbrukermarkedet. Utgangspunktet vårt var at innholdet i kurven ikke skulle endres, og vi tilstrebet å prismåle samme varer, eller en så lik vare som mulig, i de samme butikkene som i 2020. Dette var imidlertid ikke mulig for alle produktene. For noen av produktene prismålte vi derfor produkter fra andre leverandører (fordi det opprinnelige produktet ikke lenger var i markedet), i andre pakningsstørrelser og i noen få tilfeller også i andre butikker, sammenlignet med prismålingen i 2020. Prisene ble innhentet i mars 2023. Prismålingen førte til et vesentlig avvik fra SSBs KPI for mat og drikke i samme periode.

Varekurven «mat og drikke» i referansebudsjettet har en annen sammensetning, og langt færre varer enn SSBs varekurv. Innholdet i varekurven legger til rette for at man skal kunne følge helsemyndighetenes kostråd, og det beregnes mengder av mat og drikke avhengig av kjønn og alder. Dette bidrar også til at prisutviklingen for denne varekurven avviker fra SSBs inflasjonsmål.

Referanser

- Austgulen, M.H; Borgeraas, E.M. (2020). The Norwegian reference budget.
Deeming, C. (Red.). *Minimum Income Standards and Reference Budgets*. 13. s. 185-196.
Policy Press.
- Austgulen, M.H (2022). Hva koster det å leve? Referansebudsjett som et verktøy for velferdsstaten. I A. Solstad, P. A. Tufte, & C. Poppe (Red.), *Penger til besvær : privatøkonomiske utfordringer og økonomisk rådgivning i kredittsamfunnet*. Universitetsforlaget: Universitetsforlaget.
- Austgulen, M. H., Alecu, A. I., & Naterstad, A. (2021). SIFOs referansebudsjett for forbruksutgifter 2021. SIFO-rapport nr. 3-2021. Oslo. Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet - storbyuniversitetet
- Austgulen, M. H., Alecu, A. I., & Lylum, M. (2022). SIFOs Referansebudsjett for forbruksutgifter 2022. SIFO Rapport 4-2022. Oslo. Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet - storbyuniversitetet.
- Austgulen, M. H., Ansteensen, A.-K., Alecu, A. I., & Blomberg, L. W. (2023). SIFOs referansebudsjett for forbruksutgifter 2023. SIFO Rapport 2-2023. Oslo. Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet - storbyuniversitetet.
- Austgulen, M.H., Ansteensen, A-K. & Alecu, A.I. (2024) *SIFOs referansebudsjett for forbruksutgifter 2024*. SIFO-rapport 3-2024. Oslo: Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet – storbyundersitetet. Tilgjengelig fra <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3128260/SIFO-R~1.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
- Regjeringen. (2024). *Historisk lav makspris i barnehagen*. Tilgjengelig fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/historisk-lav-makspris-i-barnehagen/id3048907/>
- SIFO ved OsloMet. (2021-2024). Referansebudsjettet – kalkulator. Tilgjengelig fra <https://www.oslomet.no/om/sifo/referansebudsjettet>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2024). Tabell 03013: Konsumprisindeks, etter konsumgruppe. Månedsendring aug. 2021- aug. 2024. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/statbank/table/03013/>

Forbruksforskningsinstituttet SIFO har et spesielt ansvar for å bidra til kunnskapsgrunnlaget for forbrukerpolitikken i Norge. Instituttet utvikler ny kunnskap om forbruk, forbrukerpolitikk og forbrukernes stilling og rolle i samfunnet.

SIFOs kjerneområder:

- Bærekraftig forbruksutvikling
- Klær
- Markedsbasert velferd
- Mat, matkultur og ernæring
- Teknologi og digitalisering

Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet
www.oslomet.no/om/sifo